

ULUSLARARASI YATIRIM TAHKİMİNDE VATANDAŞLIK MESELESİNE (YENİDEN) BAKIŞ:

Serafin Garcia Armas v Venezuela^(*)

Öğr. Gör. Dr. Aysun BOLACA^(**)

ÖZET

Uluslararası yatırım tahkiminde yatırımcının vatandaşlığının tespiti kritik bir öneme sahiptir. Çünkü tahkimin kalbi olan yetki meselesi, vatandaşlık esasına göre saptanır. Yatırımcının, iki taraflı veya çok taraflı uluslararası yatırım antlaşmalarında kararlaştırılan koruma standartlarından yararlanabilmesi ve söz konusu koruma standartlarının ihlali durumunda yatırıma ev sahipliği yapan Devlete karşı tahkim yargılamasına başvurabilmesi için ise ‘yabancı’ olma niteliğini haiz olması gerekmektedir, bir diğer ifadeyle, yatırımcının yatırım yaptığı devletin vatandaşı olmaması şartı gözetilir. Uygulamada, yatırımcının aynı zamanda iki veya daha fazla vatandaşlığa sahip olduğu durumlarda uluslararası yatırım tahkimine ilişkin bazı soru(n)larla karşılaşabilmektedir. Örneğin yatırıma ev sahipliği yapan Devletin de vatandaşlığını taşıyan yabancı yatırımcının (çifte vatandaşlığı bulunması durumunda), ilgili yatırım antlaşmasına dayanarak kendi devletine karşı uluslararası tahkim prosedürünü başlatıp başlatamayacağı meselesi bu soru(n)ların başında gelmektedir.

Bu çalışma, antlaşma-temelli yatırım tahkiminde çifte vatandaşlığa sahip yatırımcının kendi devletine karşı tahkim prosedürünü başlatmasına geçit veren (yayınlanmış) ilk uluslararası tahkim kararını, *Serafin Garcia Armas v Venezuela*, inceleyecek ve bu kararın uluslararası yatırım tahkimi bakımından önemini, sonucunu ve gelecekteki tahkim uyumsuzluklarına ilişkin verilecek kararlar üzerindeki olası etkilerini tartışacaktır.

Anahtar Kelimeler

Uluslararası Tahkim, Uluslararası Antlaşma, Yatırım, İki Taraflı Yatırım Antlaşmaları, Çifte Vatandaşlık.

(*) DOI: 10.33432/ybuhukuk.1183523 - **Geliş Tarihi:** 03.10.2022 - **Kabul Tarihi:** 26.11.2022.

Bu çalışma, 27 Mayıs 2022 tarihinde Türk Tahkim Akademisi ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası Tahkim Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından ortaklaşa düzenlenen “Tahkimde Güncel Sorunlar V” isimli sempozyumda tebliğ olarak sunulmuş; bazı ilavelerle son halini almıştır.

(**) Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı,

E-posta: abolaca@ybu.edu.tr; **Orcid Id:** <https://orcid.org/0000-0002-1184-8774>.

NATIONALITY OF INVESTOR IN INVESTMENT ARBITRATION REVISITED:

Serafin Garcia Armas v Venezuela

ABSTRACT

Determining the nationality of an investor plays a critical role in international investment arbitration. This is because, jurisdictional matters - the heart of arbitration have been determined on the basis of nationality. In order for the investor to benefit from the protection standards agreed in international (bilateral or multilateral) investment agreements and to apply arbitration against the host State in case of any violations; the claimant/ investor must be a 'foreign' investor as a general rule. In instances, where the investor has two or more nationalities at the same time, some serious arbitration-related concerns/questions can come to the fore. For instance, can a foreign investor, who has the nationality of the host State, initiate an arbitration procedure against her or his own State through the relevant investment agreement?

This study will examine the very first international (published) award, *Serafin Garcia Armas v Venezuela*, which allows the investors with dual nationals to initiate the arbitration against their own State in investment treaty arbitration and will discuss the importance and potential impact of this award on future arbitral tribunals while rendering investment awards.

Keywords

International Arbitration, International Investment Agreements, Investment, Investor, BITs, Dual Nationality.

GİRİŞ

Uluslararası (ikili ya da çoklu) yatırım antlaşmalarının akdedilmesinin ardından yatan temel motivasyonlardan biri uluslararası piyasalarda para ve yabancı yatırım akışını sağlamak iken; bir diğeri de yatırımı teşvik ederek yabancı yatırımı ve yabancı yatırımcıyı korumaktır. Yatırımcının, bu tür antlaşmaların sağladığı korumadan yararlanabilmesi için aranan öncelikli şart ise ‘yabancı’, bir diğere ifadeyle ‘vatandaş olmama’, niteliğini haiz olmasıdır. Yatırımın yapıldığı Devlet vatandaşları için söz konusu koruma, doğal olarak, uygulama alanı bulmayacaktır.

Yatırımcının yabancılik vasfının taşıdığı kritik önem sebebiyle, uluslararası (yatırım) tahkim(i) yargılamasında hakem heyetinin öncelikli görevi: Yatırım uyuşmazlığının taraflarından biri olan ‘yatırımcı’nın vatandaşlığına ilişkin tespitte bulunmaktır. Hakem heyetinin söz konusu tespitinde ise yatırımcının milli hukuku, yani yatırımcının vatandaşlığını taşıdığı devletin kendi iç hukuku, belirleyen olacaktır. Yatırımcının aynı zamanda iki veya daha fazla vatandaşlığa sahip olduğu durumlar ise yatırım tahkiminde bazı sorunlara kapı aralamakta - örneğin, yatırıma ev sahipliği yapan Devletin de vatandaşlığını taşıyan yabancı yatırımcının (çifte vatandaş) ilgili yatırım antlaşmasına dayanarak ev sahibi Devlete karşı tahkim prosedürünü başlatıp başlatamayacağı meselesidir. Bu kapsamda, yatırım tahkiminde sıklıkla başvuru yapılan enstrüman olan ICSID Konvansiyonu; gerçek kişi-yatırımcının Konvansiyona taraf devlet vatandaşı olması yanı sıra yatırıma ev sahipliği yapan Devletin vatandaşı olmaması gerekliliğini hüküm altına almıştır.¹ Aksi takdirde çifte vatandaşlığa sahip yatırımcının tahkim başvurusu yetki bakımından ret ile sonuçlanacaktır. Uygulamada, çifte vatandaşlığa ilişkin açık hüküm bulunduran yatırım antlaşmaları olduğu gibi konu hakkında sessiz kalan birçok yatırım antlaşması da mevcuttur. Çifte vatandaşlığa ilişkin hüküm barındırmayan bu tarz antlaşmalarda, ICSID tahkimine başvuru mecburi değilse ya da tek yol değilse; meselenin çözümü hakem heyetlerinin takdirine bırakılmıştır.²

¹ Devletler ve Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasındaki Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümlemesi Hakkında Konvansiyon (**ICSID Konvansiyonu**), RG 06.12.1988/20011, md.25/2 (a).

² Bkz. İspanya - Venezuela İkili Yatırım Antlaşması (1995), *Serafin Garcia Armas and Karina Garcia Gruber v. Bolivarian Republic of Venezuela*, PCA Dava No. 2013-3, (UNCITRAL [yetkiye ilişkin] *ad-hoc* tahkim kararı, 15 Aralık 2014); Fransa - Mauritius İkili Yatırım Antlaşması

Bu çalışma, öncelikle, antlaşma-temelli-yatırım tahkiminde çifte vatandaşlığa yeşil ışık yakan (yayınlanmış) ilk uluslararası tahkim kararını, *Serafin Garcia Armas v Venezuela*³, mercek altına alacak, söz konusu kararda hakem heyetinin yetkiye ilişkin değerlendirmesini ve gerekçelerini inceleyecektir. Yatırımcı lehine sonuçlanan bu kararın ardından çifte vatandaşların vatandaşı olduğu Devlete karşı başlatıldığı tahkimde ciddi oranda bir artış gözlenmiş ve konuya ilişkin tartışmaları yeniden alevlendirmiştir. Bu tartışmalar devam ederken yatırıma ev sahipliği yapan Devlet/Venezuela da Paris Temyiz Mahkemesi'ne UNCITRAL tahkim kararının iptali için başvuruda bulunmuş ve temyiz yargılaması kararın iptali ile neticelenmiştir.⁴

Bu netice üzerinden ilerleyerek, söz konusu çalışma, *Serafin Garcia Armas v Venezuela* kararının tahkim mahkemeleri tarafından ne ölçüde dikkate alınacağı hususunu ve çifte vatandaşlığa ilişkin açık hüküm barındırmayan Yatırım Antlaşmaları (ICSID tahkimi zorunlu değilse) aracılığıyla başlatılan tahkimde, tahkim yeri hukukunun Paris olarak belirlenmesinin yaratabileceği olası sonuçları irdeleyecek; halihazırdaki ikili yatırım antlaşmaları ve yeni akdedilecek olanlar için vatandaşlık meselesine ilişkin bazı çözüm önerileri sunacaktır.

I. ULUSLARARASI ANTLAŞMA-TEMELLİ YATIRIM TAHKİMİNDE VATANDAŞLIK KAVRAMI

Uluslararası hukukta vatandaşlık, gerçek kişi ile devlet arasındaki siyasi ve hukuki bağa işaret eder.⁵ Konuya ilişkin Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi de

(1973), *Dawood Rawat v the Republic of Mauritius*, PCA Dava No. 2016-20, (UNCITRAL [yetkiye ilişkin] *ad-hoc* tahkim kararı, 6 Nisan 2018); Rusya - Fransa İkili Yatırım Antlaşması (1989), *Sergei Viktorovich Pugachev v. The Russian Federation* (UNCITRAL [yetkiye ilişkin] *ad-hoc* Tahkim Kararı, 18 Haziran 2020).

³ *Serafin Garcia Armas and Karina Garcia Gruber v. Bolivarian Republic of Venezuela*, PCA Dava No. 2013-3, (UNCITRAL *ad-hoc* tahkim [nihai] kararı, 26 Nisan 2019), *bkz.* <<https://www.italaw.com/cases/2869>> s.e.t. 01.08.2022.

⁴ Judgment of Paris Court of Appeal (Paris Temyiz Mahkemesi Kararı, 3 Haziran 2020), *bkz.* <<https://www.italaw.com/cases/2869>> s.e.t. 01.08.2022.

⁵ “**Tabiiyet**, gerçek kişi, tüzel kişi ve şeylerin (deniz gemileri ve hava araçları), **vatandaşlık** ise, sadece gerçek kişilerin bir devletle olan siyasi ve hukuki bağı...” *bkz.* **Güngör, Gülin** (2018) *Tabiiyet Hukuku: Gerçek Kişiler - Tüzel Kişiler - Şeyler*, 6. Bası, Yetkin Yayınları, s. 1 vd.; **Doğan, Vahit** (2015) *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 12. Tıpkı Basım, Savaş Yayınevi, s. 5.

(madde 2) vatandaşlığı, kişi ile devlet arasındaki “hukuki bağ” olarak tanımlanmaktadır.⁶ Bir devletin vatandaşlığını haiz olmak ya da bir devletin vatandaşlığından keyfi olarak mahrum bırakılmamak en temel insan haklarından biridir.⁷

Uluslararası yatırım tahkiminde de vatandaşlık meselesi kritik bir öneme sahiptir.⁸ Yatırımcının, ikili ve/ya çoklu uluslararası yatırım antlaşmalarında ihdas edilen koruma standartlarından yararlanabilmesi için ‘yabancı yatırımcı’ olarak nitelendirilmesi gerekmektedir.⁹ Bu nitelendirme yatırımın yapıldığı devletin vatandaşı olmamak şeklinde de yapılabilir. Fakat uygulamada tüzel kişi yatırımcı için bu gerekliliğe istisna getirilen haller mevcuttur. Örneğin ICSID Konvansiyonu’na göre tüzel kişi yatırımcı, yatırıma ev sahipliği yapan Devletin tabiiyetinde olsa bile bazı durumlarda yine yabancı yatırımcı olarak kabul görmektedir.¹⁰ Bir başka ifadeyle, eğer bu tüzel kişi yabancı kontrolündeyse ve bu yabancıların vatandaşı olduğu devlet ile yatırıma ev sahipliği yapan devlet arasında söz konusu tüzel kişinin yabancı yatırımcı sayılacağı yönünde bir anlaşma varsa, bu tüzel kişi de yatırımdan kaynaklanan uyuşmazlıkta ICSID’e başvuru imkanını haiz olacaktır.¹¹

⁶ European Convention on Nationality (ETS No. 166), Strasbourg, 06.11.1997. Sözleşme metni için bkz. <<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=166>> s.e.t. 01.08.2022.

⁷ İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (10 Aralık 1948), md. 15.

⁸ **Demirkol, Berke** (2015) “Uluslararası Hukukta Dikkate Alınan Vatandaşlık: Gerçek Kişilerde “Etkin Vatandaşlık” Sorunsalı”, Galatasaray Hukuk Fakültesi Dergisi S: 2, s. 159- 193, s. 172: “Uluslararası hukukta gerçek kişinin vatandaşlığının tespitinin önem arz ettiği alanlardan biri de uluslararası yatırım tahkimidir. Uluslararası yatırım hukukunda bir yandan uluslararası hukuk koruması, öte yandan da uluslararası tahkimin yetkisi vatandaşlık esasına göre belirlenmektedir.”

⁹ Uluslararası yatırım antlaşmalarında yer alan söz konusu yatırımı ve yatırımcıyı koruma standartlarından ancak o antlaşmayı akdeden devletin vatandaşları yararlanabilecektir. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. **Dolzer, Rudolf/ Schreuer, Christoph** (2012) Principles of International Investment Law - Second Edition, Oxford University Press, s. 44-47.

¹⁰ **ICSID Konvansiyonu** md.25/2 (b).

¹¹ **Demir, Işıl Egemen** (2013) “Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Halli Merkezi (ICSID) Tahkiminde Kişi Bakımından Yetki -Jurisdictio Rationae Personae-” (Doktora) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, s. 128 vd.

Devletler tarafından akdedilen modern yatırım antlaşmaları ana-akım bir pratik haline gelmeden önce uluslararası hukukta yabancı yatırımcının doğrudan yatırıma ev sahipliği yapan Devlete karşı işletebileceği herhangi bir yasal mekanizma mevcut değildi; yatırıma ilişkin bir uyuşmazlık ortaya çıktığında yalnızca devletler bu uyuşmazlığın çözümünde aktif rol üstlenebilmekteydi ve bu hususta ‘Uluslararası Diplomatik Koruma’ mekanizması devletlerin yardımına koşmaktaydı.¹²

Fakat özellikle ‘İki Taraflı Yatırım Antlaşmaları’nın¹³ uluslararası arenada akdedilmeye başlanması ve bunun da yaygınlaşması ile gerek gerçek kişi gerekse de tüzel kişi yatırımcı, yatırıma ev sahipliği yapan Devlete karşı, bizzat kendisi, harekete geçebilme imkanını yakaladı. Bir başka ifadeyle, yabancı yatırımcı, son yıllarda literatürde popülerite kazanan tahkim prosedürünü başlatıp ilgili yatırım antlaşmasında yer alan koruma standart(lar)ının ihlal edildiğini ileri sürerek bunun telafisini talep edebilmektedir. Davacı-yatırımcının bu imkandan yararlanabilmek için yatırıma ev sahipliği yapan Devlet dışında bir devletin vatandaşı olması gerekliliği daha evvel vurgulanmıştı. Uygulamada, yatırımcının vatandaşlığının tespitinden kaynaklanan sorunlar sıklıkla gündeme gelmektedir. Gerçek kişi-yatırımcının vatandaşlığını tespit etme yol gösterici olan hukuk da, hiç şüphesiz, kişinin milli hukuku/ vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devletin kendi iç hukukudur.¹⁴

¹² “Yatırım Tahkiminin Tarihsel Gelişim Süreci” hakkında *bkz.* **Çal, Sedat** (2009) Uluslararası Yatırım Tahkimi ve Kamu Hukuku İlişkisi, Seçkin Yayıncılık, s. 215- 223; **Pietro, Domenico Di/ Cheung, Kevin** (2021) “The Definition of Investor in Investment Treaty Arbitration: Overview of Common Issues in the Context of the ICSID Convention”: Chaisse, Julien/Choukroune, Leila/Jusoh, Sufian (Editörler), Handbook of International Investment Law and Policy, Springer, s. 46-47.

¹³ ‘Bilateral Investment Treaties’ (‘BITs’). Bugüne dek akdedilmiş İki Taraflı Yatırım Antlaşmaları hakkında istatistiki bilgiye ulaşmak için *bkz.* UNCTAD, Investment Policy Hub, <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements> son erişim tarihi: 01.08.22.

¹⁴ **Dolzer/Schreuer**, s. 45; **McLachlan, Campbell/ Shore, Laurence/ Weiniger, Matthew** (2007) International Investment Arbitration - Substantive Principles, Oxford University Press, s. 161.

II. ÇİFTE VATANDAŞLIK MESELESİ VE TAHKİM MAHKEMELERİNİN KONUSYA İLİŞKİN YAKLAŞIMI

Uluslararası hukukta, kişinin aynı zamanda iki veya daha fazla vatandaşlığa sahip olması da sıklıkla rastlanan durumlardan biridir. Fakat, uluslararası yatırım tahkimi bağlamında bu durum bazen sorun teşkil edebilmektedir. Örneğin gerçek kişi yatırımcı bakımından, iki veya çoklu vatandaşlık halinde, hangi vatandaşlığın dikkate alınacağı meselesi bu sorunun merkezinde yer almaktadır.¹⁵ Daha da somutlaştırmak gerekirse; yabancı yatırımcı aynı zamanda yatırıma ev sahipliği yapan Devletin (host State) vatandaşlığını da taşıyor ise bu (ev sahibi) devlete karşı yatırım antlaşmasına dayanarak tahkim prosedürünü işler kılabilir mi?¹⁶ İşte bu soruya verilecek cevap uygulamada esaslı bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Devletlerin, uluslararası yatırım antlaşmalarında, kimi zaman, bu konuyu düzenlemekten yana bir tutum sergilediğini söyleyebiliriz: Yatırım antlaşmalarına, yatırımcının ikili veya çoklu vatandaşlığına ilişkin koydukları ‘açık’ bir hükümle yaşanabilecek olası problemlerin önüne geçmektedir. Örneğin Romanya ve Kanada arasında akdedilen iki taraflı yatırımların korunması ve teşvi-ki antlaşmasında, yatırımcı; “Romanya Hukukuna göre Romen vatandaşlığını

¹⁵ Tüzel kişi-yatırımcı bakımından ise vatandaşlığın, daha yerinde bir ifadeyle, “tabiiyetin” tespiti-nde hangi ölçütün esas alınacağı meselesi uygulamada ciddi sorunlar doğurmaktadır. ‘Kuruluş yeri sistemi’, ‘kontrol sistemi’ veya ‘merkez yeri sistemi’ uluslararası yatırım antlaşmalarında tüzel kişi yatırımcının tabiiyetini belirlemede sıklıkla başvurulan ölçütlerdendir. *bkz. McLachlan/ Shore/ Weiniger*, s. 142; *Zenginkuzucu, Dikran Migirdiç* (2012) “Devlet ve Yabancı Yatırımcılar Arasındaki Uyuşmazlıkların Çözümünde Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü Merkezi (ICSID)’nin Kuruluşu ve İşlevi” (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, s. 117-121; *de Stefano, Carlo* (2021) “The Nationality of Natural and Juridical Persons in International Investment Law” s. 59-80: Gomez, Katia Fach (Editör), *European Yearbook of International Economic Law - Special Issue: Private Actors in International Investment Law*, Springer, s. 69-75. (Çalışma, gerçek kişi-yatırımcı bakımından vatandaşlık meselesini ele almaktadır. Tüzel kişi-yatırımcının vatandaşlığı hususuna ilişkin detaylar kapsam dışıdır.)

¹⁶ Konu hakkında detaylı *bkz. Olmedo, Javier Garcia* (2017) “Claims by Dual Nationals Under Investment Treaties: Are Investors Entitled to Sue Their Own States?”, *Journal of International Dispute Settlement*, C: 8, S: 4, s. 695- 727.

haiz ve Kanada vatandaşlığını taşımayan gerçek kişi” olarak tanımlanmıştır.¹⁷ İsviçre ve Mısır arasında akdedilen İki Taraflı Yatırım Antlaşması da, gerçek kişi yatırımcıyı tanımlarken “iki akit devletin vatandaşlığını birlikte taşıyan” kimse-leri kapsam dışı bırakmıştır.¹⁸

Yine konuya ilişkin ICSID Konvansiyonu, bu meseleyi (çifte vatandaşlık) ihtiva ettiği bir hükümlerle (madde 25/2 (a)) kristalize etmiştir. Konvansiyon, gerçek kişi-yatırımcı için Konvansiyona taraf devlet vatandaşı olma şartını ileri sürdükten hemen sonra yatırıma ev sahibi Devlet vatandaşı olmama gerekliliğinin de altını açıkça çizmiştir. Bu iki kıstası da aynı anda sağlamayan çifte vatandaşlığı haiz yatırımcının tahkim başvurusu yetki bakımından - ‘*ratione personae*’¹⁹ ret olunacaktır. Nitekim *Champion Trading v. Mısır* kararında, ICSID Hakem Heyeti de, 25. maddeye referansla “çifte vatandaşların, aynı zamanda vatandaşı oldukları yatırıma ev sahibi Devlete karşı Konvansiyon kapsamındaki korumayı talep edemeyeceklerine” hükmetmiştir.²⁰

Yukarıda da bahsi geçtiği üzere ICSID Konvansiyonu gibi çifte vatandaşlığa ilişkin açık hüküm bulunduran başkaca uluslararası yatırım antlaşmaları olduğu gibi konu hakkında sessiz kalan birçok yatırım antlaşması da mevcuttur ve ikincisi uygulamada daha sık karşılaşılan türü teşkil etmektedir. Çifte vatandaşlığa ilişkin açık bir hüküm barındırmamakla birlikte ICSID tahkimine başvuruyu da zorunlu

¹⁷ Kanada - Romanya İki Taraflı Yatırım Antlaşması (1996), madde 1 (g). Antlaşma metni için bkz. <<https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/bit/796/canada---romania-bit-1996->> s.e.t. 01.08.22.

¹⁸ İsviçre - Mısır İki Taraflı Yatırım Antlaşması (2010), madde 1 (2). Antlaşma metni için bkz. <<https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/bit/1407/egypt---switzerland-bit-2010->> s.e.t. 01.08.22.

¹⁹ Uluslararası Yatırım Tahkiminde yetki meselesi hakkında detaylı bilgi için bkz. **Demir, Işıl Egemen** (2013) “Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Halli Merkezi (ICSID) Tahkiminde Kişi Bakımından Yetki -Jurisdictio Rationae Personae-” (Doktora) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı; **Gölcüklü, İlyas** (2018) “ICSID Tahkiminde Yetkiden Kaynaklanan Bazı Sorunlar”, *Public and Private International Law Bulletin C*: 38, S: 2, s. 285- 309, s. 299- 301.

²⁰ *Champion Trading Co. v Mısır*, ICSID Dava No. ARB/02/9, Yetki Hakkında Karar, 21.10.2003, 3.4.1.

kılmayan (ya da ICSID tahkimine başvuruyu tek seçenek olarak sunmayan) yatırım antlaşmalarına uygulamada rastlanmaktadır. Çifte vatandaşlığa ilişkin değerlendirme, böyle durumlarda, çözüm mercii olan tahkim mahkemelerinin inisiyatifine bırakılmaktadır. Tahkim mahkemelerinin de bu hususu değerlendirirken farklı yaklaşımlar sergilediğini görmekteyiz: Çifte vatandaşlığa sahip yatırımcının, kendi devletine karşı tahkim iddiası ileri sürüp süremeyeceğine; ilgili/ uygulanabilir uluslararası yatırım antlaşmasını, ilgili/ uygulanabilir tahkim kurallarını ve uluslararası teamül hukukunu inceleyerek karar vermektedir.²¹

ICSID Konvansiyonu haricinde, tahkim yargılamasını düzenleyen diğer kurallarda, çifte vatandaşlığa ilişkin açık bir düzenleme mevcut değildir. Eğer ilgili yatırım antlaşması aksine bir hüküm barındırmıyorsa; ICSID dışında yürütülen tahkimlerde, çifte vatandaşların (kendi) devletine karşı tahkim başvurusu imkanı ‘kendiliğinden’ devre dışı bırakılmamıştır. (i) Bazı durumlarda, tahkim mahkemeleri, etkin vatandaşlık doktrini ışığında bir değerlendirme yaparak - eğer yatırımcının ‘etkin vatandaşlığı’, ev sahibi Devletin vatandaşlığı değil ise söz konusu tahkim iddiasını kabul edilir bulmaktadır. (ii) Bazı tahkim mahkemeleri ise “etkin ve baskın vatandaşlık” testini dikkate almaksızın çifte vatandaşların kendi devletine karşı antlaşma-temelli yatırım tahkimine başvurusuna geçit vermemektedir. (iii) Yine bir diğer yaklaşım da; tahkim mahkemelerinin, uluslararası yatırım antlaşmasını *lex specialis* kabul ederek (özel/ öncelikli uygulanacak hukuki enstrüman); uluslararası teamül hukuku yerine bu antlaşmaya sadık kalmak yönündedir.²² Bir diğer ifadeyle, eğer ilgili yatırım antlaşmasında çifte vatandaşın kendi devletine karşı tahkim iddiası ileri sürebilmesinin önünde açık bir engel yoksa, hakem heyeti, uluslararası teamül hukukunu referans göstererek yatırımcıyı bu imkandan mahrum bırakmamalıdır.²³ Aşağıda incelenecek tahkim kararı da bu yaklaşımın bir tezahürüdür.

²¹ **Macdonald, Laura P/ O’Reilly, Ronan**, The Law Reviews, (14 Haziran 2022) “The Investment Treaty Arbitration Review: Covered Investors”, <<https://thelawreviews.co.uk/title/the-investment-treaty-arbitration-review/covered-investors#footnote-064-backlink>> s.e.t. 01.08.2022.

²² **Macdonald/ O’Reilly**, “The Investment Treaty Arbitration Review: Covered Investors”.

²³ Farklı yönde *bkz. de Stefano*, s. 77-78: “Yazar, öncelikle uluslararası yatırım hukukunun diplomatik koruma hukukundan bütünüyle bağımsız düşünülmemeyeceğinin; her ikisinin de

III. SERAFIN GARCIA ARMAS V VENEZUELA KARARI

Uluslararası (antlaşma-temelli) yatırım tahkiminde çifte vatandaşlığa geçit veren yayınlanmış ilk tahkim kararı - ‘*Serafin Garcia Armas v Venezuela*’ çalışmanın temel odağını teşkil etmektedir.²⁴ Venezuela devletinin yabancı yatırımı kamulaştırma kararına istinaden davacı yatırımcı(lar),²⁵ İspanya ve Venezuela devletleri arasında akdedilen yatırım antlaşmasına²⁶ dayanarak tahkim prosedürüne başvurur. İlgili antlaşmada, yabancı yatırımcı ICSID tahkimine veya UNCITRAL (1976) kuralları çerçevesinde *ad-hoc* tahkime gidebilme imkanına sahiptir.²⁷ Davacı yatırımcı, ev sahibi Devlete karşı ikinci imkanını kullanarak tahkim yerinin Fransa (Paris) olarak belirlendiği bir tahkim başlatır. Bu antlaşmada çifte vatandaşlığa ilişkin bir hüküm bulunmazken; antlaşmaya taraf devletlerin (İspanya ve Venezuela) diğer devletlerle akdettiği yatı-

uluslararası kamu hukuku şemsiyesi altında yer aldığı ve hatta önemli kesişim noktalarının olduğunun altını çiziyor. Yine gerçek kişi-yatırımcının vatandaşlığını tespit, ‘etkin vatandaşlık’ testine başvurunun zorunlu olmamasına rağmen hakem heyetlerinin kararlarında sıklıkla buna vurgu yaptığna ve çifte vatandaşlık hususunu açıkça düzenleyen yatırım antlaşmalarında da, uluslararası teamül hukukunun bir bileşeni olan ‘etkin ve baskın vatandaşlık’ kuralının benimsendiğine vurgu yapıyor. Dolayısıyla çifte vatandaşlık konusunda sessiz kalan antlaşmalarda, hakem heyetlerinin bu hususu yorumlarken uluslararası teamül hukukuna başvurarak çözmeleri gerektiği iddiasındadır - ‘etkin vatandaşlığı’ gözetmeli.” Ayrıca *bkz. Üstün, Esra Yıldız* (2018) *Parallel Proceedings in International Investment Treaty Arbitration*, On İki Levha Yayıncılık, s. 20-26.

²⁴ Söz konusu tahkim kararına ilişkin detaylı analizler için *bkz. Treves, Eva Paloma* (2017) “Investment Treaty Arbitration: Dual Nationals are Now Welcome: A Way Out of ICSID’s Dual Nationality Exclusion”, *International Law and Politics C*: 49, s. 607- 618; *Michalopoulos, Stavros/ Hicks Edward* (2019) “Dual nationality revisited: a modern approach to dual nationals in non-ICSID arbitrations”, *Arbitration International, C*: 35, s. 121-148; *Vijayvergia, Chitransh* (2021) “Dual Nationality of a Private Investor in Investment Treaty Arbitration: A Potential Barrier to the Exercise of Jurisdiction Ratione Personae”, *ICSID Review, C*: 36, S: 1, s. 150- 170.

²⁵ Serafin Garcia Armas ve kızı Karina Garcia Gruber 2001 ve 2006 yıllarında bazı Venezuela şirketlerinde hisse edinirler ve bu esnada da Venezuela vatandaşıdır. İspanyol vatandaşlığını daha sonraki süreçte kazanırlar.

²⁶ İspanya - Venezuela İkili Yatırım Antlaşması (1995), antlaşma metni için *bkz.* <<https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/bit/2958/spain---venezuela-bolivarian-republic-of-bit-1995->> s.e.t. 01.08.2022.

²⁷ İspanya - Venezuela İkili Yatırım Antlaşması (1995), madde XI.

rım antlaşmalarında konu hakkında açık hükümlerin mevcut olduğu tespit edilmiştir.²⁸

Öncelikle bu tahkim yargılamasında UNCITRAL Hakem Heyeti; söz konusu ikili yatırım antlaşmasında çifte vatandaşlığa ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamasını, “ tarafların, çifte vatandaşın tahkim başvurusuna rıza gösterdiğinin kabulü” şeklinde yorumlamıştır. Hakem Heyeti kararını, uluslararası hukukta uzun zamandır tartışılmalı “etkin vatandaşlık doktrini”ne dayanarak temellendirmeyi reddetmiştir.²⁹ Bu doktrinın çıkış noktası, bilindiği üzere, Uluslararası Adalet Divanı’nın 1955 yılında verdiği *Guatemala v. Liechtenstein* (Nottebohm)³⁰ kararıdır. Divan, bu kararında ‘tabiiyetin/ vatandaşlığın gerçekliği’ ilkesine işaret etmiş ve bunun diplomatik korumaya ilişkin teamül hukukunun bir parçası olduğunu; kişinin, vatandaşlığını taşıdığı devlete ‘gerçek bir bağ’ (‘genuine connection’) ile bağlı olması gerekliliğini ifade etmiştir. Kastedilen gerçek bağ, kişinin ‘en yakın ilişki’ içinde bulunduğu yerin tespiti ile saptanacaktır. Örneğin kişinin yerleşim yeri, menfaatleri, aile bağı, alışkanlıkları, geleceğe yönelik niyetlerinin bulunduğu yer vs.³¹

Yukarıda bahsi geçen tahkim yargılamasında, Venezuela Devleti, etkin vatandaşlık doktrininin uygulanması gerektiği ve vatandaşın kendi devletini ulusla-

²⁸ *Serafin Garcia Armas v. Venezuela*, (UNCITRAL [yetkiye ilişkin] *ad-hoc* tahkim kararı) para. 176-181. Bu tespit şu bakımdan önem arz etmektedir: Hakem heyeti kararında, hem İspanya’nın hem de Venezuela’nın çifte vatandaşlığı koruma kapsamı dışında bıraktığı antlaşmaların varlığına işaret etmiş ve kararını, ‘mevcut antlaşmada (İspanya-Venezuela) çifte vatandaşın başvurusunu engellemek isteselerdi bunu da yine açık bir hükümlerle düzenleme yoluna giderlerdi’ şeklinde gerekçelendirmiştir. **Treves**, s. 612.

²⁹ “Etkin Vatandaşlık Doktrini” hakkında detaylı (güncel) değerlendirme için *bkz. Yılmaz, İlhan* (2021) “Gerçek Kişilerin Vatandaşlığında ‘Gerçek Bağlantı’ İlkesi: Nottebohm Romantizminin Sonu”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 965- 1011; **Demirkol, Berke** (2015) “Uluslararası Hukukta Dikkate Alınan Vatandaşlık: Gerçek Kişilerde “Etkin Vatandaşlık” Sorunsalı”, *Galatasaray Hukuk Fakültesi Dergisi Sayı: 2*, s. 159-193.

³⁰ *Liechtenstein v Guatemala* (Nottebohm) ICJ Kararı, 06.04.1955, <<https://www.icj-cij.org/en/case/18>> s.e.t. 01.08.2022.

³¹ *Liechtenstein v Guatemala* (Nottebohm) ICJ Kararı.

rarası arenada dava edemeyeceği itirazını ileri sürmüştür.³² Hakem Heyeti ise çifte vatandaş(lar)ın da yatırımcı sıfatını haiz olabileceğini; uluslararası teamül hukukunun, mevcut İki Taraflı Yatırım Antlaşması'nın varlığı sebebiyle, uygulanamayacağını ifade etmiştir. Burada kastedilen, uluslararası yatırım antlaşmasının öncelikli olarak uygulama bulması (*lex specialis*); bu yüzden de, diplomatik koruma bağlamında uygulama bulacak uluslararası teamül hukuku normlarının yerini almasıdır. Özetle, hakem heyeti, Nottebohm kararında bahsi geçen 'gerçek bağlantı' ilkesini somut olayda aramaksızın, İspanya- Venezuela İkili Yatırım Antlaşmasının (açık ve net biçimde ifade edilen) hükümlerine öncelik vermiştir.³³

Venezuela Devletinin bir diğer itirazı ise yatırımcıların, İspanya vatandaşlığını yatırımın yapıldığı anda henüz kazanmamış olduğuna ilişkindir.³⁴ Antlaşma-temelli yatırım tahkiminde, yatırımcının vatandaşlığına ve ilgili yatırım antlaşmasına dayanarak ihlal iddiasında bulunup bulunamayacağına ilişkin bazı spesifik tarihler önem arz etmektedir. Dolayısıyla devletler, genellikle, bu tarihlere antlaşmalarında netlik kazandırır. Uygulamada vatandaşlığın gözetileceği tarih, yatırım antlaşmalarında aksine bir hüküm mevcut değilse (uluslararası yargılamada genel kabul gördüğü üzere) yargılama prosedürünün (tahkimin) başlatıldığı andır.³⁵ Söz konusu antlaşma hükmünün ihlali anı da, uygulamada önemli imlenen bir diğer spesifik tarihtir.³⁶ ICSID tahkimi bakımından ise (md.25/2 (a)) gerçek kişi yatırımcı; hem Konvansiyon'a taraf devletlerin yatırım uyuşmazlığının çözümü için ICSID'e başvurmaya rıza gösterdiği anda hem de tahkim talebinin ICSID Sekreteryası'na kaydedildiği anda Konvansiyon'a taraf

³² *Serafin Garcia Armas and Karina Garcia Gruber v. Bolivarian Republic of Venezuela*, PCA Dava No. 2013-3, (Yetki Hakkında Karar, 15 Aralık 2014) *bkz.* <<https://www.italaw.com/cases/2869>> s.e.t. 01.08.2022.

³³ Ayrıca hakem heyeti, "ancak ortada bir antlaşma mevcut değilse ya da söz konusu antlaşma geçersiz/ hükümsüz ise uluslararası teamül hukuku kurallarına başvurulabileceğini ifade etmiştir." *Treves*, s. 612.

³⁴ *Treves*, s. 613.

³⁵ *Dolzer/Schreuer*, s. 38- 39.

³⁶ *Macdonald/ O'Reilly*, "The Investment Treaty Arbitration Review: Covered Investors".

devlet vatandaşlığını taşımak zorundadır (ki tahkim yargılamasında kişi bakımından yetki şartı sağlanmış olsun).³⁷ Elbette, gerçek kişi yatırımcının bu iki tarihin hiçbirinde yatırıma ev sahipliği yapan Devletin vatandaşı olmaması gerekmektedir. Söz konusu davada, Hakem Heyeti dikkate alınması gereken tarihin; ihlalin gerçekleştiği (yani kamulaştırmanın yapıldığı an) ve tahkime başvurunun yapıldığı an olduğuna, oy çokluğuyla, karar vermiştir.³⁸ Tahkim yargılaması 2019 yılında davacı-yatırımcı lehine sonuçlanmış, yatırıma ev sahipliği yapan Devletin-Venezuela'nın tazminat ödemesi gerektiğine hükmedilmiştir.³⁹

Bu kararın da etkisiyle çifte vatandaşların vatandaşı olduğu Devlete karşı başlattığı yatırım tahkiminde ciddi bir artış gözlemlenmiştir ve bu durum, yatırım uyumsuzlukları çözüm mekanizmasının suiistimaline kapı aralanması endişesini de beraberinde getirmiştir.⁴⁰ Konuya ilişkin tartışmalar devam ederken,⁴¹ davalı Venezuela devleti kesinleşen tahkim kararının iptali için ilgili merciye (Paris Temyiz Mahkemesi Uluslararası Dairesi) başvurmuştur.

Venezuela, ilk iptal başvurusunu (yetki hakkında tesis edilen tahkim kararı) 2017 yılında yapmıştır.⁴² Paris Temyiz Mahkemesi (Uluslararası Daire) bu

³⁷ Dolzer/Schreuer, s. 40.

³⁸ Treves, s. 613. İspanya- Venezuela İkili Yatırım Antlaşmasında, gerçek kişi yatırımcı için taraf devletlerden birinin vatandaşı olması ve diğer taraf devlette yatırım yapması gerekliliği hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla antlaşma çerçevesinde yatırımın yapıldığı anda da vatandaşlığın gözetilmesi gerekirdi. Nitekim kararın iptali aşamasında da Temyiz Mahkemesi bu hususun altını çizmiştir.

³⁹ *Serafin Garcia Armas v. Venezuela* (UNCITRAL *ad-hoc* tahkim [nihai] kararı).

⁴⁰ Vijayvergia, s. 163: “the outcome of this case would encourage investors to acquire multiple passports and indulge in treaty shopping, which would result in an abuse of the process.”; Olmedo, Javier Garcia, EJIL: Talk!, (9 Aralık 2015) “Claims by Dual Nationals Under Investment Treaties: A New Form of Treaty Abuse?”, <<https://www.ejiltalk.org/claims-by-dual-nationals-under-investment-treaties-a-new-form-of-treaty-abuse/>> s.e.t. 01.08.2022.

⁴¹ *Bkz. Bregante, Pablo Mori*, Kluwer Arbitration Blog, (20 Ocak 2020) “The Passports’ Game: Chronicle of a Foretold Death of Dual Nationals’ Claims”, <<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2020/01/20/the-passports-game-chronicle-of-a-foretold-death-for-dual-nationals-claims/>> s.e.t. 01.08.2022.

⁴² Decision of the Paris Court of Appeal on the Set Aside Application (Paris Temyiz Mahkemesi Kısmen-İptal Kararı, 25 Nisan 2017) *bkz.* <<https://www.italaw.com/cases/2869>> s.e.t. 01.08.2022.

kararı ‘kısmen’ iptal etmiştir: “Hakem heyetinin, yatırımların yapıldığı sırada yatırımcıların vatandaşlığını dikkate almaksızın söz konusu varlıkların antlaşma kapsamında koruma bulan yatırım olduğu sonucuna vararak yanlış yetki tesis ettiği ve bu yetkisini aştığı” sonucuna varmıştır.⁴³ Fransız Yüksek Mahkemesi (Fransız Yargıtayı: *Cour de Cassation*), hemen akabinde, eksikliklerinden ötürü bu kararı iade etmiş ve bunun üzerine de Paris Temyiz Mahkemesi (Uluslararası Daire), 3 Haziran 2020’de kararın ‘tamamını’ iptal etmiştir.⁴⁴ Mahkeme, İki Taraflı Yatırım Antlaşması’nda yer alan ‘yatırım’ tanımını yorumlayarak konu bakımından yetkisizlik -‘*ratione materiae*’ sebebiyle söz konusu iptale hükmetmiştir. Bu noktada Fransız mahkemelerinin, yetki meselesini yeni baştan (*de novo*) değerlendirdiğinin altını çizerek bazı tespitlerine işaret etmekte yarar var:

- i. Mahkeme, İkili Antlaşmadaki “**yatırım**” tanımını Antlaşmalar Hukukuna ilişkin Viyana Konvansiyonu⁴⁵ prensipleri ışığında yorumlamıştır: “Taraflar devletlerden birinin vatandaşı olan Yatırımcının, diğer taraf devlette yaptığı her türlü varlık.”
- ii. “**Yatırımcı**” ise “taraf devletlerden birinin vatandaşlığını haiz ve diğer taraf devlette yatırım yapan gerçek kişi.”

Mahkeme “Yatırımın, Antlaşma kapsamında koruma bulabilmesi için yatırımcının yatırım yapıldığı anda vatandaşlık şartını sağlaması gerektiğinin” altını çizmiştir.⁴⁶ Yani sadece ihlal anında ya da tahkim prosedürü başlatıldığında mevcutiyeti yeterli bulmamıştır. Bilindiği üzere davacılar, Venezuela şirketlerinden (ilk olarak) hisse satın aldıkları süreçte İspanyol vatandaşlığını haiz de-

⁴³ **Debevoise & Plimpton - Debevoise Update** (30 Haziran 2020) “Double Trouble: Paris Court Annuls Dual National Treaty Award (Again)”, <<https://www.debevoise.com/insights/publications/2020/06/double-trouble-paris-court-annuls-dual>> s.e.t. 01.08.2022.

⁴⁴ **Debevoise & Plimpton - Debevoise Update** (30 Haziran 2020).

⁴⁵ 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, madde 31: “Bir andlaşma, hükümlerine andlaşmanın bütün, içinde ve konu ve amacının ışığında verilecek alelade manaya uygun şekilde iyi niyetle yorumlanır.” (*Object and purpose*).

⁴⁶ **Debevoise & Plimpton - Debevoise Update** (30 Haziran 2020).

ğildi,⁴⁷ dolayısıyla söz konusu yatırım antlaşması kapsamında korumadan yararlanamayacakları için Fransız Temyiz Mahkemesi (Uluslararası Daire), hakem heyetinin 'konu' bakımından yetkisiz olduğuna hükmetmiştir.⁴⁸

DEĞERLENDİRME/ SONUÇ

Kural olarak (yabancı) yatırımcının, yatırımına ilişkin ortaya çıkan bir uyuşmazlıkta uluslararası tahkim mekanizmasına başvurabilmesi için; yatırıma ev sahipliği yapan Devlet dışında bir devletin vatandaşı olması şartı aranmaktadır. *Serafin Garcia Armas v Venezuela* kararı, uluslararası (antlaşma-temelli) yatırım tahkiminde çifte vatandaşlığa yeşil ışık yakan ilk karar olmasından mütevellit dikkat çekici, önemli bir karardır: UNCITRAL hakem heyeti, söz konusu kararda, ev sahibi Devletin de vatandaşlığını taşıyan (çifte vatandaş) davacı-yatırımcıya; kendi devletine karşı doğrudan tahkim iddiasında bulunabilmesinin önünü açmıştır.

Halihazırda görülmekte olan benzer tahkim davaları bulunmakla birlikte, *Serafin Garcia Armas v Venezuela* kararının, ilerleyen zamanda, diğer tahkim mahkemeleri tarafından ne ölçüde dikkate alınacağı meselesi henüz bilinmemektedir.⁴⁹ Uluslararası tahkimin merkezi bir sistem olmayışı, yine kendi içinde

⁴⁷ **Treves**, s. 614: “*Serafin Garcia Armas v Venezuela* (UNCITRAL [yetkiye ilişkin] *ad-hoc* tahkim kararında karşı-oy yazan Hakem Oreamuno da vatandaşlığın, yatırımın gerçekleştiği anda gözetilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Fakat bu halde bile Hakem Heyetinin yargılama yetkisinin hâlde görmeyeceğini, çünkü yatırımcıların İspanyol vatandaşlığını kazandıktan sonra da belli yatırımlar yaptığını dolayısıyla ilgili BIT korumasından yararlanabileceğini ifade etmiştir.” **Debevoise & Plimpton - Debevoise Update** (30 Haziran 2020): “Fakat Temyiz Mahkemesi, İspanyol vatandaşlığının kazanımından önce ve sonra yapılan yatırım şeklinde bir ayırım gözetmemiştir.”

⁴⁸ **Debevoise & Plimpton - Debevoise Update** (30 Haziran 2020).

⁴⁹ *Sergei Viktorovich Pugachev v. The Russian Federation* (UNCITRAL *ad-hoc* Tahkim Kararı [award on jurisdiction], 18 Haziran 2020) bkz. <<https://www.italaw.com/cases/3661>> s.e.t. 01.08.2022. Örneğin bu kararda da, hakem heyeti, tıpkı *Serafin Garcia Armas v Venezuela* kararındaki gerekçelerle, çifte vatandaşlığa sahip (hem Fransız hem Rus) Pugachev’in Rusya’ya karşı tahkim iddiasında bir sakınca görmemiştir. (bkz. paragraf 381-386) Ancak heyet, söz konusu yatırımın zamanlaması bakımından bir değerlendirme yapmış, Fransız vatandaşlığının kazanılmasından önce gerçekleştiğini tespit etmiştir. ve yargılamada yetkisizliğine hükmetmiştir.

bir kontrol mekanizmasının bulunmayışı (örneğin ulusal yargı sistemlerinde yer alan temyiz mekanizması gibi) hakem kararlarının bağlayıcılığı hususuna engel teşkil etmektedir. Sahiden de uluslararası tahkimde uyumsuzluk, ister *ad-hoc* ister tahkim enstitüleri (kurumsal tahkim) tarafından yürütülsün; somut olaya özgü teşekkül eden tahkim mahkemeleri/ hakem heyetleri tarafından çözüme kavuşturulur ve yargılama faaliyeti sonunda ilgili hakem heyetinin görevi son bulur. Sonrasında ortaya çıkan benzer, hatta neredeyse aynı, uyumsuzlukta bile tahkim mahkemeleri kendisinden önce verilen kararlarla bağlı değildir.⁵⁰ Somut olayı kendi hukuki argümanlarıyla tahlil ederek başkaca bir sonuca da varabilir ve bu sonuç tahkimin tarafları için kesin ve bağlayıcı bir hüküm teşkil eder.

Teknik olarak bağlayıcılığı olmasa da *Serafin Garcia Armas v Venezuela* kararının, çifte vatandaşlığa ilişkin açık hüküm barındırmayan İkili Yatırım Antlaşmalarında (ICSID tahkimi tek zorunlu mekanizma değilse) yatırımcıyı kendi devletine karşı tahkim başlatmaya teşvik edebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat bu noktada, ilgili kararın, yakın zaman önce Paris mahkemeleri tarafından iptal edildiğini yeniden hatırla(t)makta yarar var. Çünkü bu şekilde başlatılacak bir tahkimde (çifte vatandaşın kendi devletine karşı), tahkim yeri hukukunun Paris olarak belirlenmesinin yaratabileceği olası tehlikeyi de göz önünde bulundurmak gerekir. Konuya ilişkin Fransız mahkemesinin yaklaşımının tahkim kararını yaşatmak, bir diğer ifadeyle geçerli kılmak, olmadığı aşıkardır.

Son olarak, daha evvel de ifade edildiği üzere, halihazırda akdedilmiş İki Taraflı Yatırım Antlaşmalarının birçoğu yatırımcının çifte vatandaşlığı hususunda sessiz kalmakta, bu da söz konusu meseleyi hakem heyetlerinin yorumlamasına kapı aralamaktadır. Hakem heyetleri, önündeki uyumsuzlukla çok yakından ilintili olsa bile, daha önce verilen tahkim kararlarıyla bağlı olmadığından benzer (hatta neredeyse aynı) meselelerde farklı yaklaşımlar gözlemlenebilmektedir. Hakem kararları arasında oluşan bu tutarsızlık, hiç şüphesiz, yatı-

⁵⁰ *Bkz. Schreuer, Christoph/ Weiniger, Matthew* (2008) “A Doctrine of Precedent”: Muchlinski, Peter/ Ortino, Federico/ Schreuer, Christoph (Editörler), *The Oxford Handbook of International Investment Law*, Oxford University Press, s. 1188-1206; *Kaufmann-Kohler, Gabriele* (2007) “Arbitral Precedent: Dream, Necessity or Excuse? - The 2006 Freshfields Lecture”, *Arbitration International*, C: 23, S: 3, s. 357- 378.

rımcı-Devlet uyumsuzluklarının (tahkim yoluyla) çözümü sisteminin meşruiyetini zedelemektedir. Dolayısıyla yaşanabilecek olası karmaşanın önüne geçmek, konuya dair belirsizlikleri ortadan kaldırmak için mevcut antlaşmaların yeniden gözden geçirilmesi gündeme gelebilir. İlk kez akdedilecek olan yatırım antlaşmaları bakımından ise taraf devletlerin konuya ilişkin yaklaşımlarını, antlaşma metninde açık ve net ifadelerle somutlaştırması daha öngörülebilir ve tutarlı hakem kararlarının verilebilmesine yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Bregante, Pablo Mori**, Kluwer Arbitration Blog, (20 Ocak 2020) “The Passports’ Game: Chronicle of a Foretold Death of Dual Nationals’ Claims”, <<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2020/01/20/the-passports-game-chronicle-of-a-foretold-death-for-dual-nationals-claims/>> s.e.t. 01.08.2022.
- Çal, Sedat** (2009) Uluslararası Yatırım Tahkimi ve Kamu Hukuku İlişkisi, Seçkin Yayıncılık.
- Debevoise & Plimpton - Debevoise Update** (30 Haziran 2020) “Double Trouble: Paris Court Annuls Dual National Treaty Award (Again)” <<https://www.debevoise.com/insights/publications/2020/06/double-trouble-paris-court-annuls-dual>> s.e.t. 01.08.2022.
- Demir, Işıl Egemen** (2013) “Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Halli Merkezi (ICSID) Tahkiminde Kişi Bakımından Yetki - Jurisdictio Rationae Personae” (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı.
- Demirkol, Berke** (2015) “Uluslararası Hukukta Dikkate Alınan Vatandaşlık: Gerçek Kişilerde “Etkin Vatandaşlık” Sorunsalı”, Galatasaray Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, s. 159- 193.
- Doğan, Vahit** (2015) Türk Vatandaşlık Hukuku - 12. Tıpkı Basım, Savaş Yayınevi.
- Dolzer, Rudolf/ Schreuer, Christoph** (2012) Principles of International Investment Law - Second Edition, Oxford University Press.
- Gölcüklü, İlyas** (2018) “ICSID Tahkiminde Yetkiden Kaynaklanan Bazı Sorunlar”, Public and Private International Law Bulletin, C: 38, S: 2, s. 285- 309.
- Güngör, Gülin** (2018) Tabiiyet Hukuku: Gerçek Kişiler - Tüzel Kişiler - Şeyler 6. Bası, Yetkin Yayınları.
- Kaufmann-Kohler, Gabrielle** (2007) “Arbitral Precedent: Dream, Necessity or Excuse? - The 2006 Freshfields Lecture’“, Arbitration International, C: 23, S: 3, s. 357- 378.
- Macdonald, Laura P/ O’Reilly, Ronan**, The Law Reviews, (14 Haziran 2022) “The Investment Treaty Arbitration Review: Covered Investors”, <<https://thelawreviews.co.uk/title/the-investment-treaty-arbitration-review/covered-investors#footnote-064-backlink>> s.e.t. 01.08.2022.
- McLachlan, Campbell/ Shore, Laurence/ Weiniger, Matthew** (2007) International Investment Arbitration - Substantive Principles, Oxford University Press.
- Michalopoulos, Stavros/ Hicks, Edward** (2019) “Dual nationality revisited: a modern approach to dual nationals in non-ICSID arbitrations”, Arbitration International, C: 35, s. 121-148.

- Olmedo, Javier Garcia**, EJIL: Talk!, (9 Aralık 2015) “Claims by Dual Nationals Under Investment Treaties: A New Form of Treaty Abuse?”, <<https://www.ejiltalk.org/claims-by-dual-nationals-under-investment-treaties-a-new-form-of-treaty-abuse/>> s.e.t. 01.08.2022.
- Olmedo, Javier Garcia** (2017) “Claims by Dual Nationals Under Investment Treaties: Are Investors Entitled to Sue Their Own States?”, *Journal of International Dispute Settlement*, C: 8, S: 4, s. 695- 727.
- Pietro, Domenico Di/ Cheung, Kevin** (2021) “The Definition of Investor in Investment Treaty Arbitration: Overview of Common Issues in the Context of the ICSID Convention”: Chaisse, Julien/Choukroune, Leila/Jusoh, Sufian (Editörler), *Handbook of International Investment Law and Policy*, Springer.
- Schreuer, Christoph/ Weiniger, Mathew** (2008) “A Doctrine of Precedent”: Muchlinski, Peter/ Ortino, Federico/ Schreuer, Christoph, *The Oxford Handbook of International Investment Law*, Oxford University Press.
- Stefano, de Carlo** (2021) “The Nationality of Natural and Juridical Persons in International Investment Law” s. 59-80: Gomez, Katia Fach (Editör), *European Yearbook of International Economic Law - Special Issue: Private Actors in International Investment Law*, Springer.
- Treves, Eva Paloma** (2017) “Investment Treaty Arbitration: Dual Nationals are Now Welcome: A Way Out of ICSID’s Dual Nationality Exclusion” *International Law and Politics*, C: 49, s. 607- 618.
- UNCTAD, Investment Policy Hub**, <<https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements>> s.e.t. 01.08.2022.
- Üstün, Esra Yıldız** (2018) *Parallel Proceedings in International Investment Treaty Arbitration, On İki Levha Yayıncılık*.
- Vijayvergia, Chitransh** (2021) “Dual Nationality of a Private Investor in Investment Treaty Arbitration: A Potential Barrier to the Exercise of Jurisdiction Ratione Personae”, *ICSID Review*, C: 36, S: 1, s. 150- 170.
- Yılmaz, İlhan** (2021) “Gerçek Kişilerin Vatandaşlığında ‘Gerçek Bağlantı’ İlkesi: Nottebohm Romantizminin Sonu”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 965- 1011.
- Zenginkuzucu, Dikran Migirdiç** (2012) “Devlet ve Yabancı Yatırımcılar Arasındaki Uyuşmazlıkların Çözümünde Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü Merkezi (ICSID)’nin Kuruluşu ve İşlevi” (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.